

«ریتم» در موسیقی ایران

فرهاد فخرالدینی

- ۳ -

از ترکیب ارکان بایکدیگر کلماتی را با حروف (ق. ع. ل.) ساخته و آنرا میزان سنجش بحور و تعیین اوزان اشعار قرار داده‌اند . آن کلمات را در اصطلاح اجزا و اصول و افاعیل عروض میگویند . از ترکیب اجزا بایکدیگر بحور اوزان عروضی ساخته میشود .

در موسیقی اجزاء ایقائی را با ترکیب حروف (ت) و (ن) و (ن) میسجند و آن کلمات را در اصطلاح اتانین گویند . از ترکیب اتانین بایکدیگر ادوار ایقائی ساخته میشوند .

قدما حداقل واحد زمان را برابر يك نقره ساده فرض میکردند که ما اینجا آنرا با شکل دولاچنگ نشان داده‌ایم ، این واحد کمترین مقدار زمانی است که بین اجرای دونت موسیقی (دونقره) موجود است عملاً این واحد را غیر قابل تقسیم می‌گرفتند و مقدار آنرا برابر فاصله زبانی دو ضربه متوالی

میدانستند که بطور طبیعی نتوان بین آندو ضربه‌ای دیگر اجرا نمود (بدیهی است که از نظر ریاضی میتوان هر چند ضربه ای بین آندو ضربه فرض نمود ولی آنچه عرف و سنت اجرا اجازه میدهد بین دو ضربه متوالی ضربه دیگری نمیتوان عملاً بکار برد) .

برای تعیین مقدار این واحد آنرا معادل زمانی میدانستند که بین دو حرف (ت) و (ن) در تلفظ کلمه (تن) موجود است بنا بر این واحد سنجش زمان معادل زمانی است که بین تلفظ ت ون در کلمه تن موجود است (یا زمان شروع نقره اول تا شروع نقره دوم معادل واحد زمان فرض میکردند) . بدیهی است ممکن است این کلمه را سریع یا کند تلفظ نمود ولی میزان سنجش حد اعتدال آنست .

حال که واحد سنجش زمان برای تعیین ریتم مشخص گردید میتوان زمانهای کشتی بیشتر معادل دو برابر و چهار برابر ... انتخاب نمود و آنها را با کلمات تن و تنن و تننن و .... نمایش داد قدها کوچکترین واحد زمانی را با (ا) و دو برابر آنرا با (ب) و سه برابر آنرا با (ج) و چهار برابر آنرا با (د) و پنج برابر آنرا با (ه) نشان میدادند .

زمان (ه) بندرت مورد استعمال قرار میگردد و نیز در کتاب درة التاج از قول ابونصر فارابی مینویسد (... زمان ایقائی نشاید که زیادت از (ه) بود) و اینک بمعرفی ریتمهای مهمی که در قرن دوازدهم میلادی معمول بوده و توسط صفی‌الدین ارموی^۱ در کتاب (الادوار فی الموسیقی) تشریح گردیده میپردازیم .

۱- ثقیل اول تنن تنن تنن تنن

که با نت نویسی امروز باین شکل خواهد بود .

تَن تَن تَن تَن تَن

ل ل ل ل ل ل ل ل ل ل

۱- ۶۱۳ - ۶۹۳ هجری قمری .

